

Cziczó Attila:

Édes Dezső!

szín/játék

©2016

www.cziczo.hu

a Halhatatlanoknak

A színdarab szöveg nyomokban Kosztolányi és Kosztolányiné gondolatait tartalmazza. Szó szerint.

s z e r e p l ők

Dezső

Ilona

Cica

Szín: egy megkopott, egykor csillogó, budai polgári lakás nappalija. Hatalmas könyvespolc hátul, rajta könyvek helyett mindenféle hétköznapi dolgokkal. Középen étkezőasztal, öt teljesen különböző székkal. A falon egy nagy, ám már nem működő kakukkos óra, egy festmény a kiegyezésről, s egy hatalmas naptár: 1953. március 24., kedd. A fal mellett tálalószekrény, a sarokban akasztó, leghátul, a szoba közepén egy hatalmas tükör.

(Cica nézegeti magát a tükörben. Igazgatja haját, ruháját, majd közelebb hajolva arcát nézegeti. Csókot küld magának. Belép Dezső. A tükör előtt megáll, ő is megnézi magát, de lehervad arcáról a mosoly, keseredetten int fejével.)

DEZSŐ   Meddig ember az ember? Ki mondja meg?
CICA   Majd én!
DEZSŐ   Cccc...
CICA   (nevet) Mára ma van. Végre!

(Ilona is a tükör elé áll. Nézik magukat.)

DEZSŐ   Ez nem egy Kosztolányi.
ILONA   Jó reggelt, drágám!
DEZSŐ   Néked is jó reggelt, édesem!

(Dezső mókázva énekelget, miközben feleségét körbeforgatja a szobán.)

DEZSŐ   Tizenkilenc napja már, hogy nem zöldül a sóska. Fosban úszik veres pártunk, benne mennyi kincs. Ne feleselj vissza, Visszarionovics Jóska! Megpödörjük vastag bejszod, szép, hogy párja nincs. Köszönjük néked Stanecli elvtárs, kiért a gatyánk szaros lángja ég. Reád ha nézünk, szürke az arcunk, virágot fingunk sírodra ma még.¹

(Ilona egy forgás után a tükör előtt találta magát, ott megigazgatta sminkjét, közben fejét rázva nézte dalolva táncoló férjét, majd cigarettára gyújtott. A dal végén éppen egy vastag füstcsíkot fúj ki.)

ILONA   Eszetlenketsz itt nékem! És ha meghallják a szomszédban? Különbben is, pizsomában vagy még, Dezső!

(Dezső kifulladásra vágja le magát az egyik székbe, felkapja az asztalról az újságot, és sebesen lapozgatja. Mögötte, a földön elheveredve, Cica egy vastag Ady-kötetet lapozgat.)

DEZSŐ   Meghalt Mária is, V. György özvegye. Erzsébet nagyanyja! Nocsak! Jelentés a Felszabadulási Hét első két napja tapasztalatairól. Hm. Segítsük a normán alul teljesítő dolgozókat!

(Dezső a földre dobja az újságot, feláll, s Ilona képébe hajol.)

---

¹ A 'Köszönjük néked Rákosi elvtárs!' c. munkásmozgalmi nóta dallamára.

DEZSŐ Ma nem megyek be.
 ILONA Hová?
 DEZSŐ A gyárba.
 ILONA Miért nem?
 DEZSŐ (gondolkozik) Meguntam ezt, Ilona.
 ILONA Lapos, direkt, nem jó, ennél sokkal eredetibbnek gondollak, hitvesem! Ez nem válasz.
 DEZSŐ (csend) *A régi vágyam egyre jobban lobban.* (diadalittasan) No?
 ILONA Hogy viselkedhetik így egy koros férfi! Mi a fene bajod van, Dezső?
 DEZSŐ Ilona, három évtizede élek egy átok sújtotta életet, én, aki ifjan csak az igazat írta meg, aki megöregedvén csak a hazugságát éli meg az életnek, én élek itt veled a Logodi utcai lakásunkban, ami már a harmadik lakunk ebben a kisutcában, mert hol költözünk, hol kibombáznak, no, ezt éppen a Párt utalta ki nekünk igaz jóbarátom közbenjárására, de nem önmagam jogán vagyok már kiutalható, mert kiutáltam én önmagam ebből a világból, amiben te, drága hitvesem, csak te vagy már, veled élek együtt, de nem mondhatom, hogy jóban, mert csak a rossz jut nekünk, mióta elátkozott lettem az írástudatlan szellem által, de ha ez még nem lenne elég, itt él velünk ez a leányka, a Cica, akit nekem meg kellett volna írnom a regényemben, de nem írtam meg, csak a fejemben tartogattam, s addig tartogattam ott, amíg ki nem pattant belőle, s máma már olyan tűzről pattant mocskos szájú jószággá lett, amilyent én meg nem írtam volna, amikor még íróféle voltam, mert nem az vagyok már, hanem gyári könyvtárosa a munkásoknak, akiknek a Chateaubriand annyit sem tesz, mint az imperialista söpredék ölég drága mulatsága, de azt pedig végképp nem, hogy valaha, eleven korában, mikor még nem volt szelet, francia költő is volt az istenadta, nos, én ezeknek az embereknek hirdetem Csokonait, Petőfit, Mikszáthot, Aranyt, de hogy veszik-e a fáradságot, hogy olvassák emezeket? Ugyan! Nem olvasnak ezek a bugrisok még Örvöst sem, pediglen ahogy ez az Örvös Lajos kiveresítette Ratyimatyi végbelét, úgy a szovjet zászlófestő dandár sem tud selymet festeni! (megáll, ihletetten szaval) Ahogy éjszaka álmodik a csendben Kan-Gün-Hi, a csöpp leány, ágyához lép Rákosi Mátyás, végigsimít a haján...² (fújtat) *Tudom, a jutalmat a földön nem adják könnyen, de megkapjuk-e valaha itt és most, Ilona?*

(Cica elrejtí a verseskötetet, s ő is érdeklődve hallgatja Dezsőt.)

---

² Örvös Lajos verse. (Részlet.)

ILONA Furán viselkedsz máma, Dezső... És ne ratyizz! Itt még a lábasnak is füle van.

CICA Fura volt ez mindég is!

DEZSŐ (Cicára mutat) Erről beszéltem: affektál a zöld tintába mártott csitri.

CICA Még ha mártott volna, de nem mártott, csak lötyögtetett az agyvizében, ízlelgetett, formázgatott! Szaralak!

ILONA Dehogy szar! (megböki Dezsőt) Irány munkába, vár a Golgota!

DEZSŐ Nem megyek.

ILONA Mész!

DEZSŐ De nem!

ILONA De igen!

DEZSŐ Akkor sem.

ILONA Lepofozzalak, öreg?

DEZSŐ (csend) Inkább megyek.

ILONA No.

DEZSŐ (szedelődzködik) Távrolról nézvést ocsmány egy élet ez, Ilona. De közelebb hajolván, belenézve abba a ráncos képedbe, megsimogatva tarkómmal éltes tenyered redőit, máris szép lesz a világ. Szép. Szébb. Legszebb.

ILONA Tartsuk meg a távolságot, Dezső, jobb lesz akkor néked, is, nékem is.

(Cica két halottcsontváz figurával játszadozik.)

CICA (magának) *Ki ez a nyegle fiatalember? Ki ez a fontoskodó leány? Játék, játszma, játssz ma vélem, édes, virágok közt feküdni, s játszani a halált!*

DEZSŐ (áll a naptár előtt) Az 1953. esztendő. Nékem már rég a földben kéne nyugodnom!

ILONA (felemeli hangját) Eridj dolgozni, fejezd be a siránkozást!

(Dezső könnyes szemmel a falnak fordul. Cica mosolyogva nézi a veszekedő párost. Ilona vár egy darabig, majd gondoskodón átöleli férjét. Dezső megnyugszik.)

DEZSŐ *Milyen jó vagy, milyen jó, hogy vagy. Nem tudnék én nélküled élni! Hogy képzeltem én azt, hogy nélküled élni tudnék?*

ILONA Ketten vagyunk egy, édes kiskomám!

DEZSŐ Csak te vagy nékem.

ILONA Nékem viszont te vagy.

DEZSŐ *Barátod, testvéred, fiad.*

ILONA Igen, szerelmem. Öltözz, s indulj!

(Dezső elvonul szobájába. Ilona hosszan, erősen kapkodja a levegőt, s keserves sóhajtással ül le Cica mellé.)

ILONA *Van egy emlékem, talán hároméves koromból, letépi rólam a ruhát, és rohannak velem a szemközti patikába. Ott a torkomba nyúlnak, és lenyomnak valamit, szentjánoskenyérmag akadt a torkomba, azután egy difteritisz, spriccelik, ecsetelik a torkom, szörnyű mandulaműtétek, hányszor kergetett el apám az asztaltól, mert evés közben fulladozni kezdtem, volt olyan korszak, hogy csaknem mindennap. (sóhajt) Jó, jó, megfulladsz, tudom, ezt Dezső is mondta néhányszor, amikor megfulladok kiáltással kirohantam a szobából. Nékem levegő kell és fény. Még aludni se tudok teljesen zárt ablakú szobában, a legnagyobb hidegben se, s ha becsukják a spalétákat, az az érzésem, hogy sírba fektetnek.*

(Ilona szenvelgése közben nyílik az ajtó, s egy férfi lépked be a szobába. Hosszú kabátban, kalapban, kezében hegedűtokkal, szájában cigarettával: Esti Kornél. Cica harciasan próbálja elhessegetni a férfit.)

CICA Ott lenne jó! Dezső szokja mondani.

ILONA (sóhajt) Tán ha már befeküdne, jobb lenne minékünk!

CICA (a férfinak) Mért nem hósz már meg?

ILONA (felül) Fene azt a nagy pofádat!

(A férfi kísétál a szobából.)

CICA (Ilonának) Elmondom néked, mi is a te nagy bajod. Gyere, hajolj közelébb! No. Azelőtt a te urad herceg volt, király volt, császár volt. Szép szál ember, s jóvágású, sármos, mint Ámerikában a filmszínészek. Ha váratlanul elhangzott a neve valahol, minden arcon átfutott egy kis derű, mintha ki-ki egy kedves, családi emlékére gondolna, vagy egy friss, tengerparti utazásra. Fecnivé főzte a felebarátait, nála búbajosabb ember nem volt, mert olyan civilizált, olyan európai, olyan remek, olyan művelt volt a Dezsőd, hogy nem lehetett levenni róla a szemet, s befogta a száját mindenik, úgy hallgatta, mint az orákulomot. Ő volt a tökéletes mása az Olümposz isteneinek, aki csak ismerte, arra vágyott, bár a homokban lábnyoma lehetne a te férjednek! S vitt téged magával ebbe az álomvilágba, hercegnő lehettél mellette, királynő, császárnő, s hogy imádtad, hogy élvezted a rajongást, ragyogást! De tudod mi a differenciátok? Dezső maga mondott le erről az életről, te bezzeg nem magad: mentél az uraddal ki a

kapun, ki az utcára, ki abból a világból. De míg ő vissza nem nézett, a te nyakad belefájdult az örökös forgolódásba. Hát hogyne rettentene a döntése, hogy öregfejjel újra tollat ragad, ám a fényűzést, a csillogást már nem akarja hozzá! Néked pedig csak az kell, más semmi! Ez a te bajod.

ILONA Okos okfejtés, ám fele sem igaz.
CICA (kíváncsian) Melyik fele?
ILONA Egyáltalán nem érzem, hogy önálló tényezőként kellene engem bárkinek is számon tartania. Továbbra is feleség, anya és dolgozó nő vagyok, ahogyan a legtöbb nőtársam az országban.

CICA Országtalanul, társtalanul, munkátlanul, Ádámtalanul, férjetlenül.

ILONA (sóhajt) Nagy béklyó lelkemen az én uram.
CICA Cccc...
ILONA (beismerően) Jól van na, magamat síratom!
CICA (kacag)
ILONA Vita lezárva.
CICA (megvonja a vállát) Szabad lehetsz ám, ha akarsz!
ILONA (csend) Akarja a fene.
CICA Akkor fulladj meg!
ILONA (legyint) Te... Te...

(Jön vissza Dezső, még pizsamába van. Feldúlt.)

DEZSŐ Hol találom a zöld tintámat?
ILONA (döbbent csend után) Minek az?
DEZSŐ Megmártani a szalagot.
ILONA (hebeg) Írógép sincs már a házban.
DEZSŐ Ott a pennám. Belemártom azt.
ILONA (felpattan) Nincs zöld tinta! Se piros, se fehér, se fekete, se semmi!

DEZSŐ (csend) Nékem zöld kell!
ILONA Mi ez a hirtelen álmodozás? Három évtizede lemond az egzisztenciájáról, aztán hirtelen, semmiféle dramaturgiai indok, s úgy jön elő a barlangjából, hogy ő biza megint író lesz? Tán azt hiszed, nincsenek utódai a vörös hetesek jóindulatú internacionalista kritikusainak? Ízekre darabolnak, te bolond!

DEZSŐ A vörös hetesek már mind Nyugaton lóbálják lábukat a tenger sós vizében. Itt már csak vörösök vannak, de nem heten.

ILONA Eridj átöltözni!
CICA (csend) Mit akar írni?
ILONA Hallgass, te!

DEZSŐ Szavakat. Amik itt vannak, bezárva a fejemben. *Tudod, Ilona, az írók a szavak izgatják, maga az írás izgatja. S a világ, ami az irodalom anyaga, tárgya, vagy ellensége.*

ILONA Miket beszélsz? Milyen világról beszélsz? Elment az eszed, fiam.

DEZSŐ Mit mondasz te erre, Cica?

CICA (énekelve) *Ne mondja ezt se, azt se, hamist se és igazt se, ne mondja, mi fáj, ne kérjen vigaszt se!*

DEZSŐ Na? Hitvesem, erre mivel replikázol?

ILONA Mivel? Mire? Mit?

DEZSŐ Hallottad a lányt, ugye?

ILONA Hallottam.

DEZSŐ Na?

ILONA Mi na?

DEZSŐ Megmondta, ugye, megmondta?

ILONA Megmondta a nagy semmit. Ne csinálj semmit se, Dezső, ezt mondta!

DEZSŐ (Cicának) Ezt mondtad?

CICA (nemet int)

ILONA Dezső, édesem, kisbogaram, ne akarj változtatni, ne akarj visszaváltozni! Harminc éve nem vetted papírra egy sort sem, de az a harminc esztendő az úgy elszállt, mint Kun Béla röplője! Nem élnéd te ezt túl, hiszen nem vagy te már író, főleg nem kommentista író! Mára nem hogy Esterházy grófok nincsenek közöttük, de írástudó kispolgárok sem, csak hatalmas fegyverkovácsok, kik finomra csiszolják az irodalom vörös nyílveszejét!

DEZSŐ No!

ILONA Egyedül maradsz ebben a világban, s azt te nem éled túl. S ha téged is elveszejtelek, abba belepusztul az én megtört lelkem is. Nem marad belőlünk senki.

CICA Csak én.

(Kopogás. Fagyott csend után Ilona megy ajtót nyitni. Kis idő múlva sápadtan tér vissza.)

DEZSŐ (int)

ILONA Három fekete ruhás jött érted.

DEZSŐ Be se jönnek?

ILONA Odakinn várnak.

DEZSŐ Megütöttek?

ILONA Kezetcsókoltak.

DEZSŐ A fekete ruhások?

ILONA Mindegyik. A költő elvtársért jöttek.

DEZSŐ Kezet?

ILONA (mutatja) Ezt.

DEZSŐ Azt?

ILONA (bólint)
 DEZSŐ Nem így szokták.
 ILONA Én is úgy hallottam.
 DEZSŐ De hová visznek?
 ILONA (sírva) Nem tudom, Dezső.
 DEZSŐ Átöltözzek?
 ILONA Pizsomában mégse menj!
 DEZSŐ Jó. Átöltözöm. Áztatod már a babot?
 ILONA Már fő a levében.
 DEZSŐ Merj ki nékem tíz kanállal!
 ILONA Miért, Dezső?
 DEZSŐ A szele miatt, Ilona. A szele miatt.
 ILONA A szele miatt?
 DEZSŐ (elmosolyodik) Költőt mondtak?
 ILONA Költő elvtárs, így mondták.
 DEZSŐ (Cicának) Ugye?

(Dezső elrohan átöltözni. Ilona leroskad a fotelba.)

CICA Elviszik?
 ILONA El.
 CICA Mert sztalinozott?
 ILONA Még az is lehetséges.
 CICA De visszajön, ugye? Ez visszajön, ugye?
 ILONA Nem tudom. Nem tudom.
 CICA Szedjél néki babot! Azt kért.
 ILONA Szedek.

(Ilona kimegy, Dezső fehérbe öltözve érkezik a szobából. Vidám.)

DEZSŐ Visznek! A költő elvtársat elviszik a Sztalin útra. Úgysem voltam még arrafele.
 CICA Nagyon megverik ott, Dezső. Úgy elverik, hogy fájni fog.
 DEZSŐ Az írókat ütik, vágják. Az íróféléket, Cica.
 CICA Mostan ez az íráság ily komolyan előjött, mint opció?
 DEZSŐ Bennem van. (nevet) Mindig bennem volt.
 CICA És az átok? Az smafu?
 DEZSŐ Az olyan divatdiktátorok, mint az Ady Bandi bácsi, szükségszerűen a saját idejükhöz kötődnek, ezért pediglen kimennek a divatból. Elfeledik őket. Volt, nincs. Elmúlik.
 CICA Nem úgy veszem észre, hogy múlna a dicsősége.
 DEZSŐ (köti a cipőjét) Mert kultusza van! *Érték nélküli dicsfény övezi. Tudom, hogy az esztétika, az aisthesis, mely ősi értelmében az észrebevést jelenti, gúnyszóvá lett ebben a csodálatosan elvakult és csodálatosan alacsony században, s az esztéta, aki mindenkor az érzéki és érzékletes teremtő volt, szintén csúfnév, egy puhánynak,*

egy kákabélű, nyálas, félkegyelműnek a csúfneve. Tudom, hogy a világon és az emberi dolgokon való öntelen elrévülést szavakkal való játéknak minősítik a népszerűség kis vámszedői, mintha szavakkal játszani nem annyi volna, mint magával az élettel játszani. (csend) Micsoda gondolatok! Ilyeneket nem írtam meg! Mindegy.

CICA (nem érti) Miről beszél, Dezső? Ahelyett, hogy reszketne, mint a nyárfalevél!

DEZSŐ (feláll) *Semmi okom sincs megtagadni hitemet ezekben a mostoha időkben. Nem állok be a földre borult ájtatosok sorába.* Köpnöm kell, ha erre gondolok.

CICA Ne köpjön, Dezső! Hisz ezekben a mostoha időkben semmit se csinált még. (csend) Aztán még a végén megír engem is?

DEZSŐ Ha megírnálak, azzal el is veszítenélek, te megelevenedett fantázia szülötte leányka! S nem tudom, melyik kedvesebb nékem: veled, vagy nélküled.

CICA Gyilkolósnak. Úgy rémlik.

DEZSŐ (feláll) Miért nem jöttek be? Ezek mindig bejönnek, olyan még nem volt, hogy be ne jöjjenek!

CICA Kik?

DEZSŐ A feketeruhások.

CICA Tán már nincs parancsba!

DEZSŐ (bólogat) Változnak a szelek, Cica. Nem lesz itt már sokáig elvtárskirály Ratyimatyi. Sztalin nélkül gyenge.

CICA Számít az?

DEZSŐ Nékem? Kicsit sem.

(Jön vissza Ilona a tál babbal. Dezső bekanalazza mindet, majd megfullad, úgy habzsol. Megtörli száját, s csókot lehel kedves homlokára.)

DEZSŐ Visszajövök, hitvesem. Várjál rám!

ILONA Várlak, Dezső.

(Dezső tánclépésekkel távozik.)

DEZSŐ (hangja) Uraim! Induljunk a találkára!

CICA (csend) Babot főzöl?

ILONA (sírósan) *Egy téli vasárnap délután a szoba díványán heverésztem, Dezső pedig az íróasztalnál ült, cigarettázott és dolgozott. Most mindjárt azt fogja mondani, Ilonám, adj egy kis sötét kávé, gondoltam magamban, pedig álmos voltam, semmi kedvem nem volt fölkelni, kávé készíteni. Vasárnap délután volt, ábrándozni kezdtem. Arra gondoltam, milyen jó volna egy cselédlányra szert tenni, aki sohase megy el vasárnap délután, s ki, mint valami gép, egyéni életének és kívánalmainak legkisebb jele nélkül,*

(Cica alszik összekuporodva a földre húzott pokrócán. Mókásan szuszog hozzá. Dezső érkezik. Arca kék-zöldre verve, lábát is húzza kicsit. Nagyon megverték. Kabátját a földre ejti, majd Cicához lép. Mosolyog! Nehézkesen letérdel, majd Cica mögé bújik, s kedvesen átölelve a lányt, ő is lehunyja szemeit. Kifliként összebújva alszanak tovább. Ilona hallotta az ajtócsapódást, de rettegett, mit is lát majd. Miután összeszedte bátorságát, belép a szobába, s látja, ahogy a másik kettő édesdeden alszik. Ő is odafekszik melléjük: Cica, Dezső és Ilona hárman összekapaszkodva fekszenek. Ám egyikük sem alszik már, a szemük nyitva. Hosszú-hosszú csend után szólal meg Dezső.)

DEZSŐ

A 60-as szám kapuján kilépve hazaindultam. Mentem végig a tavaszi napfénytől halványsárgásan átítatott Sztálin úton, nekiütköztem egy asszonynak, aztán egy kalapos férfinak, mert fájt nékem végigmenni a Sztálin úton. Egy könyvesbolt előtt megálltam. Néztam a kínálatot: se Karinthy, se Juhász, se Babits! A halottakat levették a polcokról. Tőlem sem árulnak semmit. Néhány éve pedig a Nérót még láttam a Körúton. Egy kérdés foglalkoztatja csak a jelen kultúresztétáit: *hogyan lehetne átrendezni a könyvkiadásokat?* (csend) Észre sem vettem, de egy ideje már nem a macskaköveken bandukoltam a Sztálin úton, hanem a Dob utca poros járdáján. Ott megálltam. Egy zöldkerítéses ház alatt bepillantottam a vasrácsos kapun, a kert kocszában veres asztalokkal és kék székekkel teli udvart láttam, az egyik asztalnál ozsonnára volt terítve, azt gondoltam. Leplezett kíváncsisággal, de őszinte irigységgel szemléltem, azt gondolva magamban, mint mindenki, aki kívülről néz egy efféle idilli festményt, hogy ott a boldogság és megelégedettség lakik. Szőke kisfiú ült a megterített asztalnál, szövetkezeti ruhájában, már ozsonna után, s azzal foglalatostkodott, hogy ólomkatonáit harcszerűen állítsa föl a morzsás abroszon, és egy háborús indulót dúdolt, kezével verve az ütemet. Mellette az édesanyja teázgatott, az égre emelve komoly, okos fejét. Tűnődő arcán, melyet a koszorúba font dús haj keretezett, árnyék volt. Időnként valamit mondott a kisfiúnak. Az tanácsokat kért tőle, hogyan verhetik meg a tejeslábas meg a findzsák körül portyázó szovjetek a túlerőben lévő, fojtógázzal és tankokkal operáló németeket. Belülről, a kiskocszából, mert hiszen az volt ott a veranda túloldalán, tortaszelettel a kezében lépett ki egy magas, kócos férfi, fehér ingujjában, fehér köténnyel derekán, cigarettázva. Lalika, ezt mondta akkor az asszony, Isten éltesen sokáig, kisfiam! Tán ötéves lehetett ez a Lalika, kinek születésnapját köszöntötte édesanyja, vagy nagyanyja, ezt

nem tudtam tisztán eldönteni, és Lalika, ki ólomkatonáival is oly önfeledten vidámságot teremtett ott a Dob utca egyik verandáján, a tortát meglátva örömujjongásba tört ki, s kacagva tömte magába a süteményt, majd csokoládétól ragadványos pofácskáját az asszony orcájába fúrta, s együtt kacagtak tovább. Nagy kommunista lehet ez az asszony, mondta mellettem egy ficsúr, csak azért telik néki csokoládés szeletre. Ez? Így csodálkozott az utcát seprő éltes asszonyság, hiszen ez biza nagy keresztény lehet, amilyen fenségesen elnéz a proletárok felett. Ismerem én, lódította a bicegve tejet cipelő öreg, egy fehérterrorista szajhája volt, de máma már nagy vörös lett. Ez egy zsidó, rikkantotta a rikkancs, majd vállat vontak, s mentek elfelé. Csak én álltam ott, a vaskapu megett, és könnyekkel áztatva mosolyogtam meg azt a festményt, amit nem festett meg senki, így nem is láthatja már rajtam kívül más. Mesésen szép volt a szeretve szerető páros ott a Dob utcában. (sóhajt) Olyan kevesen vagyunk ebben a megfaragott országban. S oly kevesen vagyunk boldogok! Hát hogy pazarolhatnánk el egy ilyen elmét, mint én, aki meglátja ezt a titkot is ebben a beszürkült világban?

(Dezső moco­rog, majd nagy nehezen feláll. Ilona is. Fáj a térdük, derekuk, karjuk, válluk. Egymást megsegítve a tükörhöz lépnek, úgy nézik magukat.)

DEZSŐ Nem könyvtáros vagyok én. Nem. Nékem nincs ott helyem, csak a könyveimnek. (sóhajt) Ejh, de randa öregek lettünk, Ilona!

ILONA Voltunk szépek is, Dezső.

DEZSŐ (színpadiasan) Meddig ember az ember? S ki mondja meg? (csend) Ratyinál vendégeskedtem.

ILONA A kopasznál?

DEZSŐ Költő elvtárs, te még élsz? Így fogadott.

ILONA Nem tudta?

DEZSŐ Mondtam is néki: hát hog­yne élnék, nem látja, elvtárs?

ILONA Mit akart?

DEZSŐ Verset kért. Jozzipnak.

ILONA (csodálkozva) Tőled?

DEZSŐ Tőlem.

ILONA Azt akarta, hogy írd verset?

DEZSŐ Azt.

ILONA Nem tudta, hogy már nem...?

DEZSŐ Tudta. De kellek nekik így is.

ILONA Nincs elég költőjük?

DEZSŐ Nincs elég.

ILONA Félnek, hogy mégis írsz?

DEZSŐ Nem attól félnek.

ILONA Attól, hogy nem írsz?
 DEZSŐ Attól sem.
 ILONA Hanem?
 DEZSŐ Nem félnek tőlem. Csak kellek nekik.
 ILONA Hogy írnál?
 DEZSŐ Hogy írjak. A Nagy Sztalin halálára.
 ILONA (csend) Mennyi költő kéne néki?
 DEZSŐ Száz.
 ILONA Az sok. És mennyije van?
 DEZSŐ Hatvannyolc.
 ILONA Találtak hatvannyolcat?
 DEZSŐ Találtak. De a száz nem lesz meg!
 ILONA A Ratyinak összejött száz tavaly.
 DEZSŐ Akkor még volt erejük.
 ILONA Aztán átvittek?
 DEZSŐ (cinkosan mosolyog)
 ILONA Pipa lett?
 DEZSŐ Üvöltött. Rikácsolva üvöltött a kopasz.
 ILONA A Sztalin útra vittek?
 DEZSŐ Előbb meséltem, Ilona! Le, a pincébe.
 ILONA S elverték aztán?
 DEZSŐ Annyira nem.
 ILONA De hát miért nem?
 DEZSŐ Már nem vernek olyan könnyen.
 ILONA Csak éppenhogy?
 DEZSŐ Csak úgy. Tanakodtak, hogy üssenek-e. Aztán csak az egyik adott.
 ILONA Melyik?
 DEZSŐ Amelyik az Adyt szereti.
 ILONA Van olyan közöttük?
 DEZSŐ Van. A másik nem ütött.
 ILONA (megsimogatja) Azért kaptál eleget.
 DEZSŐ Csak az egyiktől. De jobban fáj, hogy szavalt is.
 ILONA Melyiket szavalta?

(Dezső eljátssza a az Adyt szavaló belügyest. Kikerekíti szeméit, felveszi böszme testtartását, s a műveletlenek jellegzetes, iskolás hanghordozásával szaval, persze hibásan felidézve a vers szövegét.)

DEZSŐ Góg s Magóg fija vagyok én, s hijába döngetek s kaput s falat...
 ILONA Gondoltam, hogy ezt. (hozzábújik) Mégis hazajöttél.

(Dezső átöleli Ilonát, megcsókolja fejbúbját.)

DEZSŐ Írt az Ádám.
 ILONA (felsír)

fogadott, de nem csupán az imponáló megjelenésed hatott rám, hanem a szépséged. Persze tudtam, hogy nem a fizikai szépséged hat rám, hanem lényednek szépsége, de ez a lényeg szép testtartásodban és arcvonásodban nyilvánult meg, olyasmiben, amire nem mondhattam akkor egyebet: szép férfi áll előttem. S e látás mögül sugárzott föl erőd és férfiasságod, akárcsak verseidben, és akárcsak korlátlan kedvességed, tündöklő udvariasságod mögül a nagyság és az igazi, nagylelkű fölény...

DEZSŐ Hallod, Cica, mondj te is valamit, hisz ez vagyok én: a tündöklő férfiú, az imponáló megjelenés!

ILONA Töppedt vagy, szürke, kopaszabb már lassan, mint Ratyimatyi, a nagyság és a nagylelkűség is magára hagyott. Nem vagy már az, aki voltál. És nem is leszel.

DEZSŐ Vagyok és leszek. Vita lezárva!

ILONA Lezárva? Tessék!

(Ilona sebes léptekkel papírt, zöld tintát hoz elő, levágja Dezső elé az asztalra.)

ILONA Írj! Ne csak a szád járjon, fogd a tollat, s írj! Jöjjenek hát a harangjaid, a bitangok, vagy legkedvencebb szavad, a rongy! Zengjenek az üres, szürke, elnyűtt, sivár, vagy valljuk be: egyszerűen, csapnivalóan rossz frázisaid!

DEZSŐ *Szeretem a frázisokat, mert sokszor többet fejeznek ki, mint maguk az ötletek s az igazságok.*

ILONA Apád micsodáját fejezik ki!

DEZSŐ (csend) Apámat ne említsd! Fájó pont nékem. Hisz *őt legyőzni éltem ifjan, betegen szenvedtem*, hogy ne az apám fia legyek, hanem ő legyen az én apám! Nagy a különbség, Ilona!

ILONA Apád egyszerű ember volt. Kedves, szorgalmas, illedelmes. Dehogy háborúzott véled! A hadat nem ellene viselted, hanem a le nem győzhetett mindszei szellemed ellen! Otthagytál magad megett mindent, mit elértünk! Siker, hírnév, jó társaság. Mit dobtál el, te szerencsétlen, csak hogy irhád mentsd? Mit?

DEZSŐ Közösködsz, ugye? Most bezzeg közösködsz! Kiszaroztalak a középszerből, művésznő, s ennyi a hála az idők múltával? Gratulálok!

ILONA Párdon, Dezső! (nyomatékosan) Párdon.

DEZSŐ (csend) Ezt... ezt...

(Dezső feldúltan kirohan.)

CICA (csend) Elmarod magad mellől mind!

ILONA Mert csak a véretem szívják! Lettem feleség, kaptam érte csillogást. Megmaradt halálig? Fenét! Lettem anya,

kaptam érte odabújjást. Kapom-e ma még? Frászt. Itt hagynak.
CICA Ám játszhatod a fájdalmat, hogy hiányzik emez, hogy hiányzik amaz!
ILONA Én miért nem hiányzom sohasem?

(Belép Esti Kornél, Cica egy határozott intéssel próbálja kizavarni. Ilona nem vesz észre semmit.)

ESTI (suttogva) Ha mégis írna, engem ne hagyjon a fenébe! Nem jó nékem itt élni...
CICA Hessti! Hess!

(A férfi hajlongva távozik.)

ILONA (megismétli) Én miért nem hiányzom sohasem?
CICA Valljuk be, kényelmesebb néked így az élet. Az író nélkül, a könyvtárossal.
ILONA Nem én döntöttem róla. Ott volt a csúcson, a havas felhők fölött, lemászott. Most már újra fönn lenne, de aki az Olümposzról lejtött, vissza már nem várják.
CICA Ki mondja ezt?
ILONA Mi minden lehetett volna! A nemzet szemefénye. Ma már utca lenne róla elnevezve, pénzérmére ütötték volna a fejét, a nevével dobálózna gazdag s szegény! Nem kellett néki a csillogás. Hát mit akar a megkopott fényével? Homályba vezett a lehetőség.
CICA Maradt ember.
ILONA Ember? Ugyan! Senki lett. Csak én vagyok neki máma, más nem. Akaratos volt mindég, s én feláldoztam magam érte, hogy megnyugodhassék, hogy éljen egy becsületes életet. Mondj egy hírességet, aki megélte a hetvenet? Nincs olyan. Ezek belepusztulnak a zsenijükbe.
CICA Játszod csak a szentet.
ILONA Őszinte minden szívdobbanásom!
CICA Az ám, de a magad keservén zokog kőszíved! Légy tudós, alkoss egy időben visszarepülő gépet, és ülj vissza a kényelmedbe, s ott is pukkadj meg aztán!
ILONA Időgép, ugyan! Micsoda fantazma! Azért a racionalitásnak is van határa.
CICA (cinikusan bólogat)
ILONA Ne bólogass azzal az elégedett fejeddel! Te nem a csoda szülötte vagy, hanem a keservé!
CICA Néked semmi sem elég. Önző, kicsinyes, smucig emberré lettél. Pediglen alakulhatott volna másképp is!
ILONA Kinyírlak még egyszer, te cseléd!

(Jön vissza Dezső.)

DEZSŐ *Ti nők, ti nők...! Hozzatok kötözött éngem a végzet, örökkévalóan, köldöksinórral, azután a vágyak eleven kötelével, hogy mélyetekben keressem az utat az élet felé, s öletekbe ejtsem le terhes koponyámat.*

ILONA Merő didaktika, drágám.

DEZSŐ Ebből éltem, sőt, megéltem, édesem!

ILONA Kár volt lemondani a híres élvezetekről, drágám!

DEZSŐ Hol károgtok, hol kotkodáltok, hol huhogtok, mint a baglyak, édesem!

ILONA Ki hozott ciánba mártott döntést, s ki adta rá féléletét, drágám?

DEZSŐ Csak te, csak is te, édesem. Az áldozat csak nő lehet, a gyengébbik nem.

ILONA Igen?

DEZSŐ Vesztesre fogadtál, idd a levét!

ILONA (könnyezve elfordul) Érzéketlen paraszt!

DEZSŐ (higgadtan) A jobb házasságok lényege a felelős kiválasztása és felelőssége hangoztatása. A rosszabbakban már erre sincs ingerencia. (nyomatékosan) A rosszabb házasságokban.

ILONA (csend) Ezt... ezt...

(Ilona feldúltan kirohan.)

CICA (csend) Az ön nevének hangzása, bocsássa meg ezt a gyerekes naivságot, mindig úgy hatott rám, mint valami feketeség, valami zöldesen csillogó tisztaság.

DEZSŐ Cica, te jól kiástad magad a fejemből! De ne feledd: te nem élsz, te csupán vagy. Különben is, hagyj írni!

CICA Hagyom én, huj-huj! (csend) Tudom ám, hogy nem ilyennek gondolt ki anno! *Nyúlánk és törékeny, tojásdad orcájú, finom, arányos csontúnak képzelt, emez a pepita ruha pediglen üde volt, s alatta puhán, öntudatlanul aludt a gyermek mellyem, játékosan, mint két kis gumilabda.* Na, az már régen volt, mert máma már nem ilyen vagyok. Pedig szeretnék csendes, szófogadó lenni inkább. Úgy könnyebb gyilkolni is. Könnyebb volna, ha megírna egyszer!

DEZSŐ Ne akarj gyilkolni, Cica! Ilyen lettél, mert sokat kikopíroztál belőlem. Maradhattál volna arányos csontú, csendes leányka, de átváltoztál inkább: pofázós, szemtelen, jófogású leánykává.

CICA Milyen az, leírni, megfesteni, kitalálni az embert?

DEZSŐ Nem tudom. Régóta nem írok már.

CICA Ír maga, csak odabenn, a fejében. Oda gyűlnek a hősei. Tudom, mert én is ottan születtem.

DEZSŐ Hol voltál, hol nem voltál, te már én vagy. Ne okumlájlj! Egy tollvonás, s már temetünk is. Cica volt, Cica nincs.

CICA Húzza meg a tollát! (provokálja) A legjobb akart lenni, nem a második, ez volt a baja! De most is az még.

DEZSŐ Második...?

CICA Lenne már századik is?

DEZSŐ *A sportpályáról jött át ez a szemlélet: ki az első, ki a második? Lám, én lettem a pennát, s nem is tart számon a kultusz! Pedig tán másképp alakul, ha nem így döntök, ha elfogadom az alkut! Ki tudja, máma nem lenne magyar, ki ne rajonganá költészetemet! Mégis elfeledve vagyok. Ennyin múlik a dicsőségesek tündöklése és bukása. Ez előbbi néha hiányzik még. A tündöklés.*

CICA A Memphis cigaretta hiányzik, meg a délcegsége.

ILONA (jön) Írsz már, Dezső? Költők fejedelme, fessen a zöld tentád szép szavakat!

DEZSŐ Hamarost nekiállok.

ILONA Ha írsz, akkor írd! Ne mismásolj, vedd bele magad fulladásig! Mert a teszetoszaságod halálba visz, drágám.

DEZSŐ Írni, vagy nem írni...

CICA Ez itt a kérdés!

ILONA Veszítesz, meglásd!

DEZSŐ No!

(Dezső a papír fölé hajol, tintába mártja tollát. Majd felugrik, s kirohan szobájába.)

DEZSŐ Zavarnak, hölgyeim! Magányra vágyok.

(Ilona és Cica várják Dezsőt. Hosszú órák teltek el. Ilona már a szobájában szunyókál, amikor a várakozó Cica előtt Esti Kornél jelenik meg, kezében egy revolverrel.)

CICA (suttogva) Mi meg már?
ESTI (suttogva) Egyikünk ma golyót kap.
CICA Hessti! Hess!

(Ilona jön vissza. Esti Kornél feldúltan távozik.)

ILONA Bejött?
CICA A szobájában van még.
ILONA Mit kotlik? Csak tudnám, mit kotlik az írónk!

(Beront Dezső, majd diadalittasan megáll a nők előtt.)

DEZSŐ (próbálja felidézni a sorokat) *Menj mély fölé derengni, elrejtve... (javít) Menj mély fölé derengeni, burkolva, játszi színben, légy mint a Menny... (javít) Légy mint a Pokol... (nagyon szenved) Légy mint a semmi, te minden, te...*

(Ilona és Cica tettetett ámulással néznek össze. Dezső a fáradtságtól az asztalra borul, s a papírra hajtja fejét.)

ILONA Hm, szép mondat.
CICA Szép.
ILONA Szépen indul. Tartalmasan.
CICA Kimondottan.
ILONA És pesszimizmusod nem mély, csak külsőleges.
CICA Néha belsőbbséges is!
ILONA Alapjában egy felületes, könnyen hívó optimizmus lakozik a szavakban.
CICA Ámen.
ILONA Csak hát...
DEZSŐ Frázisok, tudom.
ILONA Szoktad ezeket leírni, bizony, szoktad.
DEZSŐ (bólogat)
ILONA Nos, Dezső, az író mire gondolt, mikor kiötlötte e szavakat?
DEZSŐ *Aki hiszi, hogy bölcs, nem írja le, csak amit ért. S ha a szavak egymás mellettisége zavaros értelmű fogalmakat szül, beomlik a helyesség felé vezető út alagútja, amin a művészet haladna előre, a jövő felé, s ha a művészet elakad az útján, nincs, mi elmozdítsa az embert.* (csend) Csak hosszan tudok már beszélni. És röviden írni. Ilona! Hibázni lehet. Véteni szabad. Bűnözni? Elvárás. De, s most jól

figyelj, Ilonám: tétlennek lenni tilos! Minden rajtunk múlik. *Nagy a felelősségünk. Hiszen a fenségesség és tökéletesség éppen attól válik emberivé, hogy ott van mögötte a sértettség, a tévedés, sőt, a bűn és a tragédia.*

ILONA Ezek a végtelen mondatok megint, hitvesem! Elszoktam tőlük, s hidd el, igen jól megvoltam nélkülek, Gróf Fennhéjazó Dezső István Izabella!

CICA Szerepem szerint butácska vagyok, de a mélységét mégis megértem gondolatainak, Dezső. Ilona, te egy kis piszok vagy.

ILONA Próbálok hibázni, véteni, bűnözni, csak nehogy tétlenkedéssel vádolj, kicsikém.

(Kopognak. Ijedten kapják fel fejüket. Végül Ilona megy ajtót nyitni. Kis idő múlva tér vissza.)

ILONA Dezső, téged keresnek.

DEZSŐ Visszajöttek?

ILONA Nem, más érkezett hozzád. Egy férfi. Kalapban és hegedűtokkal kezében. Kornélnak hívják.

CICA (felkapja fejét)

DEZSŐ Kornél?

ILONA Esti.

DEZSŐ (csend) Az nagy baj.

ILONA Bőröndje is van.

DEZSŐ Ajjaj.

CICA (kirohan) Hessti!

(Dezső idegesen fel-alá járkál. Ilona is ideges, mert nem érti a helyzetet.)

ILONA Miért baj, Dezső? Miért ajjaj? S miért hasonlít vonásaiban ez az Esti rád, Dezső? Mi folyik itt?

DEZSŐ Elmém kapuja kitárult, a sereg megindult. Jönnek még. Kopognak, aztán beülnek közénk. Ahogy Cica is megjött.

ILONA Nem értem.

DEZSŐ (koponyáját ütögeti) Kinyílt az ajtó.

ILONA Ez is amonnan?

DEZSŐ Ez főleg! Pedig a Novákra számítottam volna elébb... Vagy éppen Vajkay panaszáradatára...

ILONA Mennyit várunk még?

DEZSŐ Megszámlálhatatlant. Igen gazdag meg nem írt írói hagyatékokot halmoztam fel kilencszázhuszonhárom óta. S most meglöttyintettem az állóvizet, kezd szűkössé válni a hely. (legyint) Küldd el ezt! Mondd, hogy nem kívánom látni!

ILONA Akkor elmegy?

DEZSŐ Amilyen forma, lármázik majd, de elmegy.

(Ilona elindul, majd megtorpan.)

ILONA (csend) Ezek mind idejönnek?
DEZSŐ Nem tudom.
ILONA Mit kezdünk velük?
DEZSŐ Nem tudom! Nem tudom, nem tudom, nem tudom...
ILONA Negyven éve igent mondtam néked, de nem arra mondtam igent, hogy egy féléleten át nézzem azt a barom fejedet, ahogy lógatod a földre, búúúú, hogy fájdalmas gyöngyszemekkel temesd magad, s azt várd el tőlem, hogy lassan-lassan hintsem a fejedre, hogy az Úré a föld és annak teljessége, a föld kerekése s mindnyájan, kik benne laknak, mert hisz az Úr nagy tréfamester, tapsikolva asszisztál az örültségedhez. De az, hogy agyad eszetlenségének megköszönvén az áldást, mindnyájan az én házamban laknak majd, kiket nem vetettél papírra, az minden határon való túllépés! Idehoztad ezt a lányt, akitől falra mászom, mert belelát a fejembe, a vesémbe, a májamba, tudja minden gondolatomat, még azt is, amit gondolni is csak pironkodva merek! És idehívod az összeset, mindegyiket? Ez lesz az új társaságunk? Kik jártak mihozzánk, Dezső? Micsoda agyak, micsoda sárm, micsoda jómodor! Milyen lelked van néked, hitese uram? A fiad elfeleded, miután elűzted az otthonodból, ezeket pediglen idekéreted? Ezt érdelem én? Ezt?

(Jön vissza Cica, mondana valamit, de nem hagyják szóhoz jutni.)

DEZSŐ Volt egy olyan féléleted, Ilonám, aggyal, sármmal, jómodorral, ami után tíz ujjadat nyalogathatod halálod után még ezer évig. Különben meg csak azért jönnek, mert kíváncsiak: élnek-e még, vagy mennek-e a tintámba.
CICA Azért jönnek, mert ez az élet nem az az élet, amit beígért nekik a Dezső, mert ezek mind-mind azt az életet várják, amibe a zöld tinta vitte volna bele őket. Én is belehalok már a fájdalomba, hogy ezt kell élnem, ezt az unalmas, értéktelen, színtelen hétköznapiságot!
ILONA Még hogy kell!
DEZSŐ Ne emeld fel hangod feleslegesen! Nem illik hozzád e stíl.
ILONA Nem-e? Hol egy kés? (felkap egy kést) Levágom ezt, mint a csirkét szokás. Elnyisszantom a torkát, kifolyatom vérét, megnyúzom, kibelezem...

(Ilona kergeti Cicát.)

DEZSŐ Cica, fuss, ez nem játék!

CICA Hová szaladjak?
 ILONA Megöllek, te rongy!
 DEZSŐ Kedves szavam nékem...
 CICA Dezső, állíjja már le a hitesét!
 ILONA Te rihe, te cafrika, te... te... te...!
 DEZSŐ Fogjad magad takarékabbra, Ilona! Minek e hév?
 ILONA Hol van az ígéreted? Hol van? Hol?
 DEZSŐ Elillant. Hazudtam néked. Átvertelek. De magamat is. Mit tegyek?
 ILONA (kacag)
 DEZSŐ Ennyi? Folytasd, hallgatlak!
 ILONA Kifulladásztasz. (keresi a szavakat) Megfulladásztasz. (sírósan) Tehetetlen vagyok. (kislányosan) Védtelen...
 DEZSŐ (csend) Ennyi? Az epizód hirtelen lezárva? S hol a drámai ív, édes egy szerelmem? Jobb is, hogy leszedtelek a deszkákról, mert dramaturgiai érzéked nulla. Bár csillagszemeiddel a nézőt elvarázsolhatod, ám a kritikus éber és kegyetlen. Lecsap az ilyen fércmunkára. S lásd, énreám sem hat már igéző nézésed, sokkal inkább lehetetlenül tehetetlen tehetségtelenséged.
 ILONA Színházi szakember lettél hirtelen, Dezső? Emlékezzünk csak! Molnár Francit tán nem te temetted, mint dilettáns, zsidó pénzkalmárt? És nicsak, a világhírnév azt mondja erre: Dezső, te félkegyelmű, ezt se láttad meg!
 DEZSŐ Ne zsidózz nékem!
 ILONA Zsidóztál te eleget...
 DEZSŐ (elfehéredik) Leszedtelek a vagonról, vagy nem szedtelek le a vagonról?
 ILONA (csend) Igaz, mi igaz, tudtad megkülönböztetni a jó zsidót a rossz zsidótól.
 DEZSŐ Belehaltam volna, ha...

(Dezső idegesen mászkál fel s alá.)

DEZSŐ (karjait széttárja) Tény, antiszemita is voltam. De visszakoztam idejében, nem így volt? (remeg) Ne beszéljünk erről többet!
 ILONA Elszaladtál minden vád elől, Dezső.
 DEZSŐ Megettem a világot, s kiokádtam.
 ILONA Gyáva.
 DEZSŐ Az is voltam. De máma nem vagyok!
 ILONA Ki mondja ezt?
 CICA Ne óbégassanak a húgyban ázott múltjukon!
 DEZSŐ (csend) Ilona, fujtass egyet, aztán küldd el a Kornélt. Várt már eleget.
 ILONA Akkor elküldöm. De ha jön még egy, azt is! Mind.

(Ilona kimegy.)

CICA (bizalmasan) Még nem említettem, de ezek idejárnak mostanában, most is tele az utca velük, mind csak bámul fel az ablakba...

(Dezső belefojtja a szót, sűgva lép Cicához.)

DEZSŐ Cica... Néked nem Cica a neved, ezt, gondolom, te is sejtetted. Hogy honnan jöttél, azzal is tisztában vagy.

CICA (közbevág) Öljön meg engem, Dezső!

DEZSŐ (folytatja) Regény főhős, címszereplő, agyszülemény, fikció, kitaláció, nem valós, valami furmányos csoda, a földi törvények felülírása, ésatöbbsi, ésatöbbsi, ésatöbbsi... Megjelentél az ajtóban, mert nem írtalak meg. Van ilyen. Gondolom, nem az egyetlen esete a világirodalomnak! No. Persze azt nem állítom, hogy ilyenfélének képzeltelek, mert ha megírom azt a regényt, akkor te már réges-régen a magyar irodalomtörténet kultikus alakja vagy, akiről vitázik az ipam meg a napam. Nem lettél gyilkos, tény. Hm. Azóta sok év eltelt. Én is más lettem, sőt, felismerhetetlenül átváltoztam ezidő alatt, így nem csoda, hogy te sem maradtál olyannak, amilyenek kigondoltalak. Akkor én szórakoztató, törtető, magabiztos, voltam, s téged szótlannak, tehetetlennek, semmilyennek, átlátszónak képzeltelek. Ez visszafordíthatatlan.

CICA Tán azt hiszi, jobban járt, így Dezső? Senki se kérdezi máma azt, hogy miért is gyilkolt volna ez a cselédlány, írókám, ha megírja! Senki. Nem is tudják, hogy volt ilyen ötlete. De azt se tudják, hogy mostan pedig itt élek, de nem mint cseléd, hanem annál valami minőségibb formula. Erről is lehetne vitázgatni, de az irodalomtudósok jól ki lettek baszarintva ebből az életből, így fogalmuk sincs sem magáról, sem rólam. Le lettünk húzva abból a listából, Dezső. Kérdezem én: jobb így?

DEZSŐ Nem jobb így. Nem...

CICA Szeressen engem! Úgy, hogy bedug a márianosztrai női fegyintézetbe! Tegye meg értem, ha magáért már nem tudja! Szedje össze magát, Dezső, írjon!

DEZSŐ Beülni volna jó a szerkesztőségbe, cigarettára gyújtani, füstös papír fölé hajolni! *Egész fölnőtt életemben újságíró voltam.* Micsoda pornográf élet is volt az! Kevésbé erkölcsös. De! S ez most egy fontos de: túl komolyan vettem én azt az életet.

CICA Miket locsog össze-vissza? Ennyi a vágya? Visszaülni az újsághoz?

DEZSŐ Karinthy, na, ő hiányzik! Nem búcsúztunk el. Mikor üzentek, hogy nagyon közeli a... hogy nincs már sok hátra, ha akarom még látni, hát menjek be hozzá! Bementem... Talán nem is realizáltam magamban, hogy milyen súlyos a helyzet, bementem, s ahogy a szobájának ajtaját kinyitottam, megláttam azt a rémes, szürkés, ónos arcot, s akartam volna belépni, de eszembe jutott, hogy sok évtizeddel ezelőtt hányszor eljátszottuk ezt a jelenetet. S az a játék, amin együtt kacagtunk hajdanán, valósággá lett. Ettől olyan iszonyat fogott el, hogy abban a minutumban kifordultam az ajtóból. Tudom, hogy látott, s tőlem tudta meg imígyen, hogy vége, finitó, agyó élet! S ha egyszer megkérdezi majd tőlem, hogy Dezső, mi a fenének rohantál el? Azt mondhatom csupán néki: csak.

CICA Hiányzik az íróbarátja?

DEZSŐ Nem járok temetésekre. Következésképp az én sírom körül sem áll majd senki. Mind halott. Csak én maradtam élő, én. *Ám az élet egyszer majd rám gondol, s rám zuhan a mázsás, szörnyű mennybolt, s ti azt mesélték rólam: emez sohse volt...* ⁴A Nap iránya megfordult. A fénye elhalt. A mesés Nyugat helyett a rút Kelet lett a hazám. Hm. Fájdalom, de mindez nem a kultúra drámája. Csak egy emberé. Az enyém.

CICA Folyik a taknya-nyála, úgy sajnálja magát! (csend) Most lett elegendem ebből. De nem csak nékem!

DEZSŐ Tényleg a ház előtt vannak?

CICA Mindegyik érzi, hogy ma történik valami.

DEZSŐ Sokan vannak, ugye?

CICA Rengetegen. Vizyné a leghangosabb. Úgy meg tudnám...

(Ilona érkezik. Kabátban, kiskalapban, karján kistáskájával, kezében bőröndjével.)

ILONA Elküldtem Esti Kornélt. Ám előtte megbeszéltünk ezt-azt. Mesélt magáról, s rólad is. Meglepődtem, talán ez a jó szó rá, bár lehetnék ordenárébb is ebben a helyzetben, de továbblendülök inkább. Dezső, jó volt nékem, ahogy az elmúlt évtizedekben éltünk. Akkoriban nem voltál az az álszent génius, aki direkte nem képzelte zseninek, különcnek magát, nem választotta külön magát az emberektől. Tudom, kicsit szájalomból is vettél feleségül. Mindegy. Megbékéltünk, összenőttünk, s elismerem, felemeltél éngem, több lettem általad. Majd kirtartottam melletted, mikor bezárkóztál a világ elől. De ha te most azt gondolod, hogy újból előveszed a zöld tintádat, s szobaíróként nekiállsz bepótolni az elmaradt életművedet, akkor azt nélkülem teszed. Mert elhagylak. Ahogy te is

⁴ Variáció a Halotti beszédre.

elhagyta Karinthyt, Babitsot, Osvátot, Gellértet. Leugrottál a rohanó gőzösről, ezek meg nélküled száguldottak tovább. Én csak az ajtón lépek ki, de ugyanúgy veszítesz el engem is, mint a hírneves életedet, amit most görcsösen akarsz újra felépíteni. Nem fogod, én elmondom néked. Tele az utca, már rendőrt is hívtak. Ezek rengetegen vannak, akik várják, hogy a házába vedd, vagy papírra vedd őket! Annyi idő már nincs, hogy bele ne őrlj a kétségbeesésbe: a zseni zsenije kevés, mert az idő felülkerekedett! Már nem az vagy, ki harminc esztendeje voltál. Az már sohasem leszel. (csend) Hogy döntesz?

DEZSŐ Babám, szeretlek. Huj-huj, nem félek tőled. Belédrohanok. (ellágyul) *Az Istenre és az ördögre kérlek, ne kínozz, a töviskoronáig szeretlek!*

ILONA *Ez giccs.*

DEZSŐ *De nem tudom másképp mondani, mert így van.*

ILONA Cccc...

DEZSŐ (csend) Mégis a zöld tintát választom.

(Ilona villámgyorsan csapja be maga után az ajtót. Dezső néz utána egy darabig, majd a papír fölé hajol. Ám keze nem mozdul. Próbálkozik, de nem megy. Egy szót leír végre, aztán újra semmi. Sokáig semmi!)

CICA (kibeszél a nézőknek) Az öregasszony elment. Így szokta. Az öregember nem ír. Nem tud. Elfárad. Elalszik. Jönnek az álmok.

(Álomkép.)

DEZSŐ *Ptta pttua meenee möne aue pth. Osshtt rgergezz meenee srr...*

CICA Ezörkilencázhuszonhárom márcsis húszonkettedik naptjának icakáján, ezörötcáztizenöt nappa hallálára, mögjelent a Zadyendre a Dezső ágyáná. Aszongya a Zadyendre: Dezső, a picsádmüdenit, de randákot írtá-montá te rúllam! A Dezső nízett ki a fejbő, mög nem értette, mit kerős a zágyáná a Zadyendre, kit úgy útát, ment senkit még e földön. A Zadyendre aszonta a Dezsőnek: mitet mondasz rúllam, hoty földengejem a messianizmus? Asse tudod te se én se, mi az a messianizmus. Fosson fejbe a varangy, te gyík, te irigymirigy, éngöm te mög ne böcsüjjé, mer úgy útász, mint csontvázom tígedet! Vissza mán te se fordúsz, én se fordúlok: így maradunk mög a zörökkévalúságnak. No! Aszondom néked, Dezső, te mán csak örök másodek maracc mindég es mögüttem, mer első az mendég én leszök. Te sohse! Haggyá fő a zírásza, akkó békibe

	nyugodhacc ítedbe, mer ha mögmaracc írástudónak, szítrohasztnak belyeid, kigönnyesedik dűdőd, megszárosodik szüved, úgy pusztúsz mög élve-halva. Ne írjá, akkó maracc nyugton. No?
DEZSŐ	Hnmírhtokk tbbettakk rmiineek ljelejkk tovbb rrool nems beeszlvee, gyazee lsőén lszeekeegy szerm ajdd!
CICA	Dezső mög se gondúta, mit mongyon a Zadyendrének, mer ety minutum alatt bélátta, hoty ű másodek sohse lesz, enkább nem ír többé. S nem is írt sohsetöbbé. Oszt én mí beszélök ily suta népiségge, aszt mög nem válaszulom, tán a Mórcz Zsiga bácsi emléke okán, tudja a kosz, de a Dezső azóta nem írt egy sort se, de nem is lett így második, mert tízedik se, de még kilencvennyolcadik se, mert a magyar irodalmi közösség és közönség elfelejtette igen hamar, hogy volt egyszer egy Dezső, ki szép sikerekkel írt lírát, mirhát, marhát, esszét, vesztét, és shakespeare-i pamfletet is.
DEZSŐ	Didredidre addide keddre, csütrecsütre vásárnapra! Él-e, él-e? Él-e még e? Ott jön, ni, a H-a-l-á-l!
CICA	Mihály fagottja, Gyula harsonája, Géza andalító mélyhegedűje, Árpád fuvolója, Bandi timbalese, Thomas szürke mélyszárnykürtje, Frici pikolója, Dezső fingszele szól a halotti szélben.
BABITS MIHÁLY	Átugrok sietvést a köszönéseken, s késedelmem unalmas mentegetésén, s a dologra csapok, like French falconers: az író elment, az ember itt maradt. Csömör.
JUHÁSZ GYULA	Megjelent a budapesti aszfalton Dezső, napfényes időben esernyővel, esőben esernyő nélkül, s mint az élők szokták, a múltat siratta, mely távolról is ugyanoly randának tetszett. Hisz Dezső korán megvénült. Úgy látszik, néki nincs arkánuma.
CSÁTH GÉZA	Agyam, szívem, májam az asztalon. Néked se agyad, se szíved. Csak a májad nagy. Egy nap alatt ötezer esztendőtt éltem. Te semmit.
ILONA	A Logodi utca nem jó ómen, férfim.
DEZSŐ	Te is az álmomban? Hess innen, asszony, hess!
TÓTH ÁRPÁD	S mi, a költők? Fájdalmaidban kiröhögtünk, Dezső.
THOMAS MANN	A művészetről és művészeletről való kaján és szemérmletesen büszke lemondását beleömlesztette a véresen fájó dilettantizmus életébe, s ezáltal elmélyítette a halál minden mélységét és mélabúját, minden borzalmát és nevetségességét... Unalomba fúlt, hosszú mondatok. Irónia és lelkiismeret: ez a kettő egy, s ez alkotta a nemlétezése alapját.
ADY ENDRE	Örök második, örök harmadik, örök negyedik, örök tízedik, örök századik, örök utolsó!
ILONA	Dezső, veszítettél. Elveszítettél.

DEZSŐ Direkt!
 CICA Rossz álmok, jó álmok, álom rosszak, ál-jók.
 DEZSŐ Csendet! Hol vannak a barátok?
 KARINTHY FRIGYES Siettem haza, mert Dezső megígérte, hogy eljön hozzánk, és hátha megfeledkezett róla, hogy megígérte, és csakugyan eljön. Neve sincs már. Ki vagy, Dezső? Kivagy, Dezső? Ki, vagy Dezső? Olyan a papírod, mint temagad: üres. A zöld tinta kiapadt. Nihil.

DEZSŐ Te is, fiam, Karinty?
 CICA Mindenik!
 DEZSŐ Valahol van még egy!
 CICA Egy sincs.
 DEZSŐ Tán Ámerikában!
 CICA Nincs.
 DEZSŐ Kell!
 CICA Mind elfordult.
 DEZSŐ Nem lehet!
 CICA Elfelejtettek.
 DEZSŐ Megtalálnak!
 CICA Hol?
 DEZSŐ Itt... Ott...
 CICA *Vad panoráma, rémes élvezet...*
 DEZSŐ *Sínek között és kerekek között, a bús idő robog fejem fölött, és a halál távolba mennydörög, egy percre megfogom, ami örök, lepkéket, álmat, rémest, édeset...*

(Hirtelen vége az álomnak. Dezső felriad.)

DEZSŐ (ordít) *Mint aki a sínek közé esett...*
 CICA (csend) Miért nem ír?
 DEZSŐ (sóhajt)
 CICA Ugye, az Ady miatt? Dezső, fel nem foghatom: Ady miatt tette le? Én hittem évtizedek óta, hogy valami égi erő kényszerítette ebbe a szürkeségbe, de csak az Ady miatt? Hát belegondolt már, hogy micsoda pamfli hüleség ez? Egy szellem alkuját elfogadni? Ki hisz máma az ilyenekben? A gyerekek meg a bolondok.

DEZSŐ És én. Megrettentem a jövődtől, mert az nem lehet, hogy a világmindenségben mindég csak utána jöjjenek! Igen, letettem a tollat, nem írtam többet. (elmosolyodik) Csak itt! (a fejére mutat) Jól kitoltam a szellememmel, mert idebenn azóta is csak gyűlnek-gyűlnek a szavak, a nagy hősök, a kishősök. Rengetegen vannak...

CICA Írjon! Hibázni fog, erőtlén már, nem lesz öröme benne, ám mégis könyörögve kérem: írjon, írjon, írjon! Mert ha nem, akkor meg kell éngem ölnie, le kell éngem mézárólnia, mert én többet nem akarom ezt a létet! Hallja? Hallja?

DEZSŐ

Amikor az író lehunyja szemét, még nem hal meg egészen. Hozzá tartozói, tisztelői lázasan átkutatják íróasztala fiókjait, kiemelik leveleit, amelyeket ő írt vagy hozzá intéztek, majd jelentkeznek a kortársak, akik ismerték, vele való beszélgetéseiket teszik közzé, később esetleg meglelik egy-egy írását, melyről nem tudtak. Csak azután, hogy semmi sem maradt, és már bizonyos, hogy aki elköltözött innen, többé semmiféle formában nem nyilatkozik meg, következik be a halál. No, az én fiókom üres. Mint Ádám fiam most, annyi voltam, mikor bekopogott éjszakámba az a böszme Ady. Harmincnyolc esztendő voltam, túl a hírnéven és hírhedtségen. Akkor korosnak véltem magam, legyintettem, hadd legyen öröme annak a vidékies trubadúrnak! Nagy hiba volt. Mert mégannyit éltem azóta. S ha most nem zárom le ezt a féléletművet, üres kézzel megyek a Pokolba. (megsimogatja Cicát) Nékem nincsenek naplóim, leveleim, vigyáztam a titkomra. Rejtőzködő énem a jövődönem nem hagy mást hagyatékul, csak amit leírtam lírában és epikában. (csend) Én sem akarom ezt a tétlen létet.

CICA

Megírja, hogy egész legyen?

DEZSŐ

Közel a hetvenhez nem egykönnyen rizikózik az ember. Gyenge vagyok már. Erőtlenebb, mint harminc éve.

CICA

Kezdje hát Cicával! Segítek majd, vélem könnyen elbánhat!

(Dezső előveszi Cica piperéit, a lány kezébe adja, aki kifesti magát, cuppog a tükör előtt, nagyokat pislant.)

DEZSŐ

Világéletemben csak a halál foglalkoztatott. No, meg a nők. De már nem így van. Elinalt életemből az a botránnyember. Nem bánthatlak, Cica. Belőlem lettél. Egyek vagyunk.

CICA

Ne nyavalyogjon folyton-folyvást! (ingerli) Puha csiga lett maga, meg nem ijeszt éngem!

DEZSŐ

Ne játssz velem!

CICA

Fogja a kést, aztán gyilkoljon le gyorsan! (provokálja) Úgyse írja le, nem ír már le semmit. Ha meg akar gyilkolni, bökjön meg, aztán mehet vissza a könyvtárába a Golgota térre. Odavaló már.

DEZSŐ

Hallgass!

CICA

No persze! Gyáva fráter maga, nem mer szemtől szembe legyilkolni, jön majd a szobámba, mikor elaluszom, aztán csak a kés fényét pillantom meg, a pengét, a nagy-nagy konyhakést, azzal hadonászik felém ügyetlenül, majd a mellyeimre térdel, és döf, szúr, ahol ér, a mellyem, a hasam, a torkom.⁵ Így gyilkol le éngem, ahogy regényben,

---

⁵ Játék Édes Anna gyilkolásával.

dehogy megírva a vétkes életem! Nem ír már sohase,
Dezső!
DEZSŐ (ordít) Kiírlak ebből az életből!
CICA (nyugodtan) Mikor?
DEZSŐ (csend) Holnap.

(Cica kész lett, megáll Dezső előtt.)

CICA Szép lettem?

(Dezső gyufát vesz elő, s az egyetlen megírt papírlapot elégeti. Nagy lánggal éled fel a tűz, aztán hirtelen elfüstöl.)

CICA Egy szó volt leírva. Melyik?
DEZSŐ A nevem.
CICA (csend) Nem oly könnyű ezzel élni, ugye?

(Dezső Cica mögé áll, s fésülni kezdi a lány haját.)

DEZSŐ *Amikor ülök itthon egyedül a nagy magányomban, akkor nem hiszem, hogy kínszenvedésemben számítana valamit, hogy ki vagyok, vagy éppen ki voltam.*

CICA De elfeledni nem lehet.

DEZSŐ *Elhagyunk valamit, ezermillió dolgot, melyet mellékesnek tartunk, és kiemelünk valamit, egyetlen dolgot, melyet fontosnak tartunk.*

CICA Örülök, hogy engem megtartott fontosnak lennem.

DEZSŐ Világhírt hoztál volna nékem, te lány!

CICA Mennyi volna, volna, volna...! Mennyi lehetetlen lehetőség!
(felkacag) Ha holnap megír, holnapután elhozom.

DEZSŐ Ma van a napja, nem így mondtad?

(Dezső felveszi a kést a földről, amit még Ilona ejtett le. Lassan elindul Cica felé. A kést egyre magasabbra emeli.)

DEZSŐ *Az ember belenéz a szemeteskocsiba. Zöldség hulladékok hevernek ott, káposztatorzsa, tökhéj, karalábé, egy fél cirokseprő, csutka, drót, csirkebél, hajgubac, lila rongy, kedvenc szavam ez, és sok cseresznyemag s por. Az író közelebb hajol, s onnan már nem olyan undok szemét, mint távolról. Mihelyt analizálunk, már elveszti csömörletes voltát. Megérteni anyji, mint megbocsátani.*

(Dezső leejti kezét, a kés lehullik a földre. Cica a rejtekéből elővesz egy csokornyakkendőt, s felkoti Dezső nyakára. A hátuk mögött megjelenik Ilona, lerakja a földre bőröndjét, leveszi kalapját, de nem mozdul, hagyja ölekezni amazokat. Csak jóval később szólal meg.)

ILONA Dezső, megjöttem.
DEZSŐ (összenevet Cicával) Meddig ember az ember? (fuldokolva röhögnek) Megmondja-e végre valaki?

(Ilona észreveszi a csokornyakkendőt.)

ILONA Oh! Meglelted nyakékedet is?
DEZSŐ (kihúzza magát, úgy bólint)
ILONA Késő este van már. Vedd vissza a pizsomádat!

(Ilona elvonul a hálósobájukba. Dezső is feláll, a kést felveszi, s a fiókba teszi, majd a tükör elé áll, ott is igazgatja csokornyakkendőjét.)

DEZSŐ Elmúlt 1953. március 24. ebben a megkopott fényű elefántcsont-toronyban. A mai napba is belefáradtam. De hosszú-hosszú, borongós évek és hónapok után végre jóleső ez a fáradtság.

CICA Milyen az a Magyarország, melynek magyarjai meg nem ismerhetnek egy Kosztolányit?

DEZSŐ (körülnéz) Ilyen.

CICA (csend) Mi lesz?

DEZSŐ A máma után? Holnap.

CICA Az én holnapom?

DEZSŐ (könnyek között) *Akarsz-e élni, élni mindörökkön, játékban élni, mely valóra vált, virágok közt feküdni lenn a földön s akarsz, akarsz-e játszani halált?* (csend) Aludjunk, Cica!

(megöleli) Jóéjt, édes Anna!

CICA (hozzábújjik) Jóéjt, édes Dezső!

Felhasznált irodalom:

Kosztolányi Dezső művei és írásai

Kosztolányi Dezsőné: Burokban születtem

Bíró-Balogh Tamás: Mint aki a sínek közé esett (Kosztolányi Dezső életrajzához)

Kosztolányi Dezső 125 (a Duna TV Kosztolányi Dezső 125. évfordulójára rendezett műsora)

Wikipédia